

Ігор ХЛІБОСОЛОВ – доцент кафедри гуманітарних наук,
Київська муніципальна академія
естрадного та циркового мистецтв, Київ
<https://orcid.org/0009-0003-0493-0109>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1074>
i.khlibosolov@kmaecm.edu.ua

Аналізується внесок провідних українських учених, які значно розвинули теорію національного культурного простору, зосереджуючись на їхніх ключових працях, концептуальних інноваціях та інтелектуальній спадщині, яку вони представляють. Саме вони створюють дискурс інтелектуальних і культурних еліт заради пошуку шляхів конструювання та побудови української ідентичності, формування національної суспільної свідомості і державної політики, спрямованої на розвиток процесів українського державотворення, підкреслюючи актуальність наукових досліджень у процесі націєбудівництва. *Методологія роботи.* Формування сучасної, цілісної української національної ідентичності та культури історично стикалося зі значними соціополітичними перешкодами, суворими обмеженнями та трагічними розривами, особливо порівняно з траєкторіями більшості західноєвропейських країн. *Наукова новизна.* Дискурс національного культурного простору розглядає формування суспільства як динамічну полісферичну цілісність через комунікацію, яка охоплює публічні сфери з виразною українською ідентичністю на усіх рівнях глобальної, глокальної та локальної комунікації. *Висновки.* Теорія національного культурного простору постає не лише академічним дослідженням у галузі культурології, а життєво важливою аналітичною основою для розуміння та усунення фундаментальних загроз суверенітету та внутрішній згуртованості України. Вона не є статичною, а динамічно реагує на нові геополітичні, технологічні та соціокультурні та історичні реалії. Відповідно до такого фокусу обґрунтовуються концептуальні моделі культурного простору, які враховують глобальні тенденції культуротворення.

Ключові слова: дискурс, національний культурний простір, ідентичність, концепція, комунікація, полісферичність, глобальний рівень, глокальний рівень, локальний рівень.

Актуальність проблеми. Розробка міцної та багатогранної теорії національного культурного простору має глибоке значення для України. Як нації з історично складною траєкторією державотворення та культурного формування, ця теоретична рамка пропонує життєво важливу призму, крізь яку можна зрозуміти не лише поточний стан української культури, а й стратегічно планувати її майбутній розвиток та підвищувати її стійкість. Це особливо актуально з огляду на поточну внутрішню соціокультурну динаміку та постійний зовнішній тиск, що прагне підірвати її культурну цілісність.

Концепція «культурного простору» та її інші відповідники широко застосовуються в культурологічній, антропологічній, соціологічній, мистецтвознавчій та філософській літературі. Однак, попри це, ці терміни далеко не завжди отримують чіткі дефініції та означають виразно окреслені поняття [2]. Ця поширена невизначеність у ширшому академічному ландшафті підкреслює критичну потребу в ретельній теоретичній розробці для створення точної та дієвої рамки, особливо в специфічному та складному українському контексті. Зусилля українських науковців, спрямовані на чітке визначення та моделювання цього поняття, є фундаментальною необхідністю. Їхня робота виходить за межі випадкового використання термінології, переходячи до систематичного теоретичного конструювання, що має вирішальне значення для нації, яка активно формує свою культурну ідентичність та суверенітет.

Проблема теоретичного осмислення формування національного культурного простору у вітчизняній гуманітаристиці на тлі становлення жержавної незалежності української держави представлена працями таких учених як О. Кравченко, О. Гриценко, О. Степанова (Доманська), О. Копієвська, С. Садовенко, Т. Злобіна, В. Добровольська, В. Калуга, Л. Троєльнікова, О. Олійник, Д. Чижевський, І. Дзюба, М. Попович, Г. Романенко, В. Шейко, В. Євтух, Л. Чернюк, Т. Пепа, В. Піскун, В. Щербина. Однак життя вносить щоденні наративи у розробку цієї проблематики, актуалізуючи її зміст.

Виклад основного матеріалу. Історіографічний аналіз наукової літератури засвідчив, що на рівні з іншими, але все ж центральним та надзвичайно важливим у теоретичній концептуалізації національного культурного простору в Україні є праці О. Гриценка. Його фундаментальна монографія «Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування» (2019 р.) забезпечує всебічне теоретичне розуміння у поєднанні з практичними міркуваннями щодо формування та підтримки національного культурного простору [2]. В монографії автор, перш ніж запропонувати актуальні для українського контексту нові моделі, критично розглядає різні світові концепції культурного простору такі, як публічні сфери Дж. Кіна, семіосфера Ю. Лотмана, постмодерний гіперпростір Ф. Джеймсона, культурний простір А. Карміна та інші. Докладним академічним викладам монографії передував критичний огляд

розвитку теоретичних уявлень про національну культуру та національний культурний простір, зроблений на підставі концепцій публічної сфери, цивілізаційного процесу, громадянського суспільства, нації як культурної (комунікативної) спільноти. О. Гриценко провів аналіз зв'язків цих теорій з вітчизняними концепціями повноти літератури/культури Д. Чижевського, повноструктурності національної культури І. Дзюби. Ним сформульовано поняття національного культурного простору як сукупності публічних сфер різних рівнів, а також поняття його цілісності та описано основні чинники, що її визначають [4].

На основі вивчення теоретичного досвіду Ю. Габермаса, Н. Еліаса, Дж. Кіна, Е. Сміта, К. Дойч, Б. Андерсона та ін. О. Гриценко пропонує «своє бачення національного культурного простору – як усієї сукупності мезопублічних та мікропублічних сфер, що функціонують у національній державі (разом із комунікаційними системами, що їх забезпечують, та з їхніми аудиторіями)» [4; 16]. Інноваційний підхід О. Гриценка визначає національний культурний простір не як статичну географічну сутність, а як динамічну сукупність мезо- та мікро- публічних сфер, що функціонують у межах національної держави разом з їхніми складними комунікаційними системами та різноманітними аудиторіями. Це визначення критично зміщує фокус від суто територіального чи етнографічного розуміння до акцентування на комунікативній та соціальній взаємодії, що становить культурний простір. Мікропублічні сфери концептуалізуються як менші, субдержавні взаємодії, що зазвичай охоплюють десятки, сотні або тисячі учасників, такі як професійні середовища, різноманітні групи за інтересами, молодіжні об'єднання та фан-клуби. Мезопублічні сфери охоплюють взаємодії за участю мільйонів громадян на національному державному рівні, наприклад, національні телевізійні канали, широко поширені друковані ЗМІ та популярні новинні чи розважальні вебсайти. Ці сфери є вирішальними для широкої національної комунікації та спільного досвіду. Макропублічні сфери стосуються глобальних дискусій та взаємодій за участю сотень мільйонів або мільярдів людей. О. Гриценко зазначає, що вони, як правило, виходять за межі національного культурного простору, якщо тільки вони явно не ідентифікуються з національною державою та її специфічною культурою.

Визначення О. Гриценком національного культурного простору як динамічної «системи публічних сфер» є глибоким теоретичним досягненням. Воно виходить за межі статичного, територіального розуміння, щоб підкреслити комунікаційні та реляційні процеси, які формують культурний простір. Це означає, що сила та цілісність національного культурного простору фундаментально залежать від якості, охоплення та інклюзивності його внутрішніх комунікаційних систем. Для політики це означає, що втручання повинні стратегічно зосереджуватися на сприянні міцним комунікаційним каналам, просуванні спільного публічного дискурсу та забезпеченні справедливого доступу до національної інформації, а не лише на фізичній культурній інфраструктурі. Ця перспектива підкреслює критичну роль медіа- та інформаційної політики в культурному суверенітеті.

Центральним і визначальним аргументом у теоретичній системі О. Гриценка є те, що цілісність та єдність національного культурного простору не є вродженими, притаманними рисами, які існують природним чином. Натомість, вони концептуалізуються як *бажані цілі*, які вимагають безперервних, свідомих зусиль та створення специфічних умов для їх досягнення та постійної підтримки. Ця конкретна перспектива є надзвичайно актуальною в сучасну епоху прискореної глобалізації та повсюдного поширення нових інформаційних технологій, які можуть як кидати виклик, так і переформовувати традиційні межі та цілісність національної культури. Позиціонуючи цілісність національного культурного простору як «бажану мету», а не «властиву рису» [4], О. Гриценко фундаментально кидає виклик будь-якому есенціалістському чи статичному погляду на національну культуру. Це означає, що національна ідентичність та культурна згуртованість не є даними чи незмінними; натомість, вони постійно конструюються, обговорюються та повинні активно захищатися. Ця динамічна перспектива має вирішальне значення для розуміння того, чому культурна політика, особливо в постколоніальному контексті, як-от Україна, полягає не просто в пасивному збереженні, а в активному, постійному формуванні, адаптації та розбудові стійкості. Вона визнає безперервну боротьбу за культурне самовизначення.

О. Гриценко критично взаємодіє та уточнює попередні концепції в українській культурній думці, демонструючи еволюційний підхід до теорії. Він обговорює концепцію Д. Чижевського про «повноту» (або «неповноту») національної літератури і, відповідно, національної культури. Д. Чижевський стверджував, що «повна» література/культура володіє всіма основними структурними елементами та може задовольнити культурні потреби всіх соціальних груп, тим самим запобігаючи залежності від іноземних культурних продуктів. Однак О. Гриценко підкреслює практичну неможливість і потенційну недоцільність досягнення ідеалу Д. Чижевського в сучасному глобалізованому світі. Він зазначає, що

навіть у країнах із високорозвиненими культурами «культурно важливі» соціальні групи часто споживають значну кількість іноземних культурних продуктів.

Він також посиляється на концепцію І. Дзюби про «неповноструктурність» української культури. І. Дзюба пояснював цю неповноту тривалою історією бездержавності України, що призвело до ослаблення або відсутності культурних зв'язків та нездатності української мови виконувати всі свої соціальні та культурні функції. Визнаючи історичну обґрунтованість спостереження І. Дзюби, О. Гриценко підтверджує сучасну складність досягнення такої повноти. Критичне залучення О. Гриценка до попередніх концепцій Д. Чижевського та І. Дзюби та їх уточнення є не лише академічним спростуванням, а є вирішальною еволюцією в українській культурній теорії.

Визнаючи обмеження цих попередніх концепцій у глобалізованому світі, робота О. Гриценка демонструє адаптивну інтелектуальну реакцію. На його думку «настання суперечливої доби глобалізації, котра прямо зачепила різні аспекти існування культур, вимагає переосмислення наших уявлень про національний культурний простір у глобалізованому світі. Зрозуміло принаймні, що від однозначного пов'язання національної культури з територією національної держави варто перейти до іншого просторового структурування цієї культури – наприклад, як сукупності публічних сфер, утворених ключовими дієвцями національного культурного життя й наділених виразною ідентичністю» [2; 39].

Це означає, що теорія національного культурного простору не є статичною, а динамічно реагує на нові геополітичні, технологічні та соціоісторичні реалії, прагнучи надати більш прагматичну та актуальну основу для культурного розвитку у XXI столітті. Цей інтелектуальний діалог підкреслює безперервний процес самовизначення в українських культурологічних дослідженнях.

Такий діалог підтримує О. Степанова (до 2017 року дослідниця публікувалася під прізвищем О. Доманська), яка є ще одним значним автором у теоретичному розумінні національного культурного простору в Україні. Її наукові студії та докторська дисертація під назвою «Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення» (2017 р.) спеціально зосереджені на концептуальних основах, необхідних для розвитку та формування цього простору [10].

Грунтовне дослідження національного культурного простору України наведене в докторській дисертації О. Степанової визначає необхідною умовою для розвитку нації, її консолідації наявність спільного комунікативного простору національної культури [11]. На історичному матеріалі початку XX століття вона характеризує, що «культурний простір суспільства» в цей час наповнювався об'єктами, сенсами, що надавали йому виразно національний характер. «Цінності, категорії, параметри сенсів, закладені в комунікативний простір творами художньої літератури, візуалізувались у творах живопису, театральних виставах. Завдяки зверненню митців до надбань культури традиційної комунікативний простір модерної української культури збагатився комунікативним простором культури традиційної, що пов'язало його з міцним підґрунтям традиції. Кореляція простору культури національної з простором мистецтва сприяла його розвитку та утвердженню як основи комунікативного простору нації», - робить висновок дослідниця [13; 126].

Дослідження О. Степанової також заглиблюється в фундаментальний процес формування суспільства як цілісності через комунікацію. Вона стверджує, що культура відіграє діалектичну роль у цьому процесі, одночасно створюючи та відтворюючи себе, а також формуючи комунікативний простір суспільства в цілому. Це підкреслює критичну важливість спільного та міцного комунікативного простору як передумови для національної консолідації та гармонізації індивідуальних та колективних смислів.

Концептуальні засади для розвитку національного культурного простору в дослідженні О. Степанової є всеосяжними та перспективними. Вони включають імператив сприяння розвитку національної культури та мистецтва, формування інтелектуального та духовного потенціалу як в окремих особистостях, так і в суспільстві, забезпечення широкого доступу громадян до національної культурної спадщини, активну підтримку культурного розмаїття та культурній ідентичності, а також сприяння стратегічній інтеграції української культури у світовий контекст [11]. Акцент О. Степанової на просуванні національної культури, інтелектуального потенціалу, доступу до спадщини, культурному розмаїтті та ідентичності, глобальній інтеграції виявляє цілісний та внутрішньо орієнтований на розвиток підхід до національного культурного простору. Її робота полягає не лише у визначенні статичної сутності, а викладі траєкторії культурного зростання, яка є як внутрішньо збагачуючою, так і зовнішньо залученою. Її зосередженість на «концептуальних засадах розвитку та становлення» [10] передбачає, що її дослідження має на меті керувати політикою та практикою до бажаного, еволюціонуючого майбутнього стану національного культурного простору. Це доповнює аналітичні моделі О. Гриценка, надаючи основу для дієвих стратегій та довгострокового культурного планування.

Найбільш фундаментальним принципом, що лежить в основі теорії національного культурного простору в Україні, є те, що цілісність та єдність національного культурного простору не є невід'ємними, даними атрибутами, а скоріше динамічними, бажаними цілями, які вимагають безперервних зусиль та стратегічного культивування. Ця концептуалізація робить акцент на комунікації та взаємодії з аудиторією як визначальних рисах культурного простору, підкреслюючи його соціально сконструйовану та реляційну природу. О. Гриценко пропонує конкретні критерії для того, щоб національний культурний простір вважався єдиним та цілісним [4; 14]. Ці критерії слугують діагностичним інструментом та дорожньою картою для культурного розвитку:

- розвинені спільні символічні системи, які слугують фундаментальною комунікаційною базою для всього суспільства;
- опора на національне культурне виробництво, що забезпечує певний ступінь культурної самодостатності та автономії у формуванні національних наративів та культурного споживання;
- інклюзивна національна комунікація, що вирішує проблему внутрішньої фрагментації та ризику культурних анклавів;
- вплив внутрішніх регуляторних структур, що забезпечує питання національного суверенітету над потоком культурної інформації та медіаконтенту.

Детальні критерії О. Гриценка щодо цілісності національного культурного простору виявляють глибоке розуміння тісного взаємозв'язку між культурним, мовним та інформаційним суверенітетом. Чіткий акцент на спільних символічних системах (мова, цінності), опорі на національне культурне виробництво, інклюзивній національній комунікації та внутрішньому регуляторному впливі означає, що культурна цілісність не може бути досягнута ізольовано. Натомість, вона нерозривно пов'язана зі здатністю нації контролювати свої наративи, формувати своє мовне середовище та керувати своїм медіапростором. Це свідчить про те, що виклики будь-якому з цих аспектів (наприклад, домінування іноземних ЗМІ, мовний поділ) безпосередньо підривають інші, що призводить до фрагментованого та вразливого національного культурного простору.

«Для існування модерної національної культури, навіть у її “тонкому”, ліберальному варіанті, необхідне загальнонаціональне інформаційно-культурне поле, або ж національний культурний простір, який забезпечується функціонуванням спільної (не конче рідної для всіх) мови та мережі каналів культурної комунікації, що охоплюють усе суспільство, котре в процесі комунікації перетворюватиметься на зрілу, цілісну модерну націю», - зауважує дослідник [4; 15].

Теорія чітко визнає, що культурний простір не є статичним, а постійно формується та переформовується безліччю внутрішніх та зовнішніх факторів, включаючи всепроникні сили глобалізації та швидкий технологічний прогрес. Ця динамічна перспектива вимагає гнучкого, адаптивного та постійно реагуючого підходу до культурної політики та розвитку. Робота О. Степанової підкріплює ці принципи, підкреслюючи, що розвиток національного культурного простору передбачає формування інтелектуального та духовного потенціалу, забезпечення широкого доступу до культурної спадщини, сприяння внутрішньому культурному розмаїттю та стратегічну інтеграцію української культури у світовий культурний ландшафт [11].

Важливим для конструювання національного культурного простору є принцип історичної тягlostі української культури. Акцент на «історичних перешкодах» та «постколоніальному впливі» підкреслює, що виклики національному культурному простору України є не просто сучасними проблемами, а глибоко вкорінені в її тривалому історичному досвіді бездержавності та імперського панування. Це означає, що спостережувані «розриви» та «неповнота» є структурними слабкостями, успадкованими з минулого, які продовжують використовуватися зовнішніми акторами для підриву національної згуртованості [4; 19-21]. Розуміння цієї історичної причинності має вирішальне значення для розробки надійних, довгострокових та стійких культурних стратегій, які усувають першопричини, а не лише симптоми.

Значні відмінності в культурних орієнтаціях, фундаментальних системах цінностей та основних джерелах інформації зберігаються між різними регіонами України, а також серед великих соціальних груп. Ці розбіжності значною мірою пояснюються історичною «неповнотою» її культурно-мовного простору. Така фрагментація призводить до розбіжних, часто протилежних поглядів на критичні політичні, економічні та геополітичні виклики, тим самим створюючи ментальні основи для потенційних міжрегіональних, міжетнічних та мовних конфліктів, які безпосередньо загрожують цілісності української держави. Чіткий зв'язок, проведений Гриценком, між «мовними та культурними розбіжностями» та їхнім потенціалом «сприяти ментальним основам для міжрегіональних, міжетнічних та мовних конфліктів, що загрожують цілісності держави», встановлює чіткий та критичний причинно-наслідковий зв'язок від культурної фрагментації до глибоких ризиків національній безпеці [4, с. 22]. Це означає, що теорія національного культурного простору є не просто академічним дослідженням у галузі

культурології, а життєво важливою аналітичною основою для розуміння та усунення фундаментальних загроз суверенітету та внутрішній згуртованості України. Отже, культурна політика, за умови її ефективної реалізації, стає критичним інструментом національної безпеки та консолідації. Таку тезу поділяє Бевз Т., яка досліджує загрози національній безпеці в гуманітарній сфері у контексті формування ідентичності українства в умовах соціокультурних трансформацій [1].

Використання концепції полісферичної моделі культурного простору О. Гриценка в дослідженнях процесів розвитку культур і формування культурних просторів дозволить «побудувати нову, свіжішу й ширшу аналітичну перспективу, через яку зможемо виразніше побачити різні важливі грані культур не лише сучасного суспільства, а й домодерних і ранньомодерних суспільств, зокрема – складні взаємини і взаємовпливи культур різних регіонів, етнічних і конфесійних спільнот, суспільних станів і верств, що існували в різні історичні періоди на теренах сучасної України, прослідкувати хід формування, розвитку й занепаду створених ними публічних сфер, їх взаємну культурну (не)сумісність та ідентичність» [2; 236].

Доповнюючи теорію полісферичної моделі національного культурного простору О. Гриценка положеннями теорії глобального, глокального та локального вимірів культури О. Копієвської [7] можемо стверджувати, що у просторі української культури відбуваються процеси взаємодії національного контенту, національної ідентичності із глобальними культурними впливами, які формують нові форми культури на глокальному рівні, на стику глобального і локального.

Відлік цього трансформаційного процесу можливо віднести на час здобуття Україною незалежності. У цей час зникає ідеологічний та соціалістичний наратив її культурного простору та відкриваються можливості до розквіту етнотрадицій. А також українська культура відкривається для маловідомого глобалізованого контенту. О. Гриценко стверджує, що культурний простір того часу «не становив самостійної системи з окремою національною ідентичністю». Проте це не зовсім так. Культурна політика в СРСР опиралася на догмат, який виражається формулою «національна за формою, пролетарська за змістом», [5] а, отже, національний характер простору у форматі традицій зберігався і саме він постав основою для нового шляху його формування. Власне не переформатування у інше, а формування на національній основі, як первинного елемента і першооснови. Виходячи ж з його ж полісферичної моделі культурного простору можемо констатувати, що «публічні сфери з українською ідентичністю та культурним контентом» взаємодіяли із сферою політичною, що домінувала у державі, а отже мала певну автономність і кордони.

Перед незалежною українською державою та її культурою не поставало завдання «формування такого єдиного й цілісного національного культурного простору», а скоріше постало завдання його трансформації та наповнення новим контентом і налагодження взаємодії наявного етнокультурного простору із глобальним простором культури і входження до нього. Складність формування нового культурного простору на основі колишньої радянської моделі полягає саме у пошуку нового змісту. І тут виникає різноманітність, що є характерною ознакою сучасного простору культури України.

Пропонована концепція різноманітності національного культурного простору охоплює публічні сфери з виразною українською ідентичністю на усіх рівнях глобальної, глокальної та локальної комунікації і доповнює запропоновану О. Гриценко полісферичну модель культурного простору. Різноманітність національного культурного простору із виразною українською «дискурсивною ідентичністю» [2; 238] є запорукою формування єдиного простору культури в її полісферичній моделі.

Пізнання національного культурного простору – це пізнання світу, що оточує людину і визначає місце людини у ньому. Світогляд є критерієм визначення такого місця, а, отже, та частка українського суспільства, яка не охоплена інституційним впливом все ж належить до національного культурного простору, але відображає історично сформований світогляд. Таким чином, дослідження ставить питання про наукове студіювання проблеми взаємодії світоглядів у межах національного культурного простору.

Така взаємодія за дослідженням О. Копієвської має глобальний, глокальний та локальний характер [8]. Копієвська обґрунтовує поняття повсякденності, яке розглядається нею «як складний простір семантичних смислів, осередок людського досвіду й соціального знання, знаково-символічна система, специфічність конфігурації якої визначається численними культурними практикам».

Отже, хоча й предметом докторського дисертаційного дослідження О. Копієвської не є студіювання наукової проблеми формування та становлення національного культурного простору все ж вона також визнає в культурі повсякденності простір означений культурними практиками. Її дослідження слугує додатковим аргументом у культурологічному дискурсі пошуку опертя національної культури в умовах глобальних трансформацій.

Автори Концепції нової національної культурної політики України підкреслюють, що національна культурна політика повинна бути всеохопною, безпосередньо відповідати інтересам своїх громадян та

враховувати як внутрішні, так і зовнішні соціокультурні, економічні та політичні потреби та виклики. Вона також наголошує на фундаментальній відповідальності держави за культурно-ідеологічний розвиток, спрямований на зміцнення національної цілісності через спільні національні цінності та ідеї, а також використання культурної дипломатії як ключового інструменту [6].

Запуск Українським культурним фондом платформи «Культурний простір» під час поточної російської агресії слугує переконливим практичним застосуванням цих теоретичних імперативів [12]. Ця платформа спрямована на збереження та підтримку української культури в часи глибокої кризи, демонструючи прямий та життєво важливий зв'язок між передовою культурною теорією, національними політичними цілями та нагальними, реальними діями.

Висновки. Концепції культурного простору, створені та поширювані у світовій гуманітаристиці у XX столітті ґрунтовані на ідеалізованих уявленнях про модерну національну культуру як однорідне явище, сформоване на цілісній національній території в умовах соціального й культурного домінування національних еліт. Такий історичний досвід формування етнокультурного простору уже не відповідає реаліям глобалізованого публічного простору. Проте спостерігається інерціальний вплив моделей XX століття на глобальні процеси і у цій взаємодії відбувається поступова трансформація простору культури завдяки новим формам культурної діяльності, які мають глобальний характер з національним відтінком. Національний відтінок глобальних процесів є внеском у формування глобального простору культури на основі національної культури підтриманої політикою національної держави.

У культурологічному дискурсі розглядаються проблеми формування суспільства як цілісності через комунікацію, різноманітності національного культурного простору, який охоплює публічні сфери з виразною українською ідентичністю на усіх рівнях глобальної, глокальної та локальної комунікації, полісферичну модель культурного простору. Різноманітність національного культурного простору із виразною українською комунікативністю є запорукою формування єдиного простору культури в її полісферичній моделі.

Центральна тема дискурсу полягає у формуванні єдиного національного культурного простору, який розглядається як фундаментальна основа для консолідації суспільства, основний фактор утвердження ідентичності української нації та просування гуманістичних цінностей.

Список використаної літератури

1. Бевз Т. А. Концепт ідентичності українства в умовах соціокультурних трансформацій: загрози національній безпеці в гуманітарній сфері (історіографія проблеми). *Українознавство*. 2020. № 3 (76). С. 178–200.
2. Гриценко О. А. Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування: монографія. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2019. 256 с.
3. Гриценко О. А. Теоретичне осмислення культурного простору: попередні підсумки та прагматичні висновки щодо національного культурного простору України. *Культурологічна думка*, 2017. № 12. С. 30–55.
4. Гриценко О. А. Цілісність/єдність національного культурного простору: питома риса чи бажана мета? *Культурологічна думка*, 2016. № 10. С. 13–24.
5. Карпов В. В. Тоталітарне мистецтво та мистецтво спротиву в Україні XX століття за дослідженням Олексія Роготченко. *Український мистецтвознавчий дискурс : наук. журн.*, 2025. № 1. С. 118–125.
6. Концепція нової національної культурної політики України. URL: <https://surl.li/ymdwjw>
7. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України : монографія. Київ : НАККІМ, 2014. 296 с.
8. Копієвська О. Р. Трансформаційні процеси в культурних практиках України: глобальний, глокальний контекст та локальні особливості (кінець XX – початок XXI ст.): дис.... д-ра культурології. 26.00.06. Київ : НАККІМ, 2018. 487 с.
9. Сепетий Д. Світоглядні інтерпретації філософії та проблема її наукового статусу. *Філософські науки*, 2023. № 9. С. 19–25.
10. Степанова О. А. Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення : автореф. дис. ... д-ра культурології : 26.00.0. Київ : Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського, 2017. 32 с.
11. Степанова О. А. Національний культурний простір України: концептуальні засади розвитку і становлення: дис.... д-ра культурології. 26.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2017. 451 с.
12. Український культурний фонд спільно з МКІП запускають платформу «Культурний простір». URL: <https://surl.li/aawvtm>
13. Шершньова О. В. Формування нової моделі культурного простору (на прикладі громад Рівненщини): монографія. Острогоз : ФОП-видавець Свиначук Р. В., 2019. 344 с.

References

1. Bevz T. A. Kontsept identychnosti ukrainstva v umovakh sotsiokulturnykh transformatsii: zahrozy natsionalnii bezpetsi v humanitarnii sferi (istoriografiiia problemy). [The concept of Ukrainian identity in the conditions of socio-cultural transformations: threats to national security in the humanitarian sphere (historiography problems)].

Ukrainoznavstvo. 2020. № 3 (76) [in Ukrainian].

2. Hrytsenko O. A. *Kulturnyi prostir i natsionalna kultura: teoretychne osmyslennia ta praktychne formuvannia: monohrafiia*. [Cultural space and national culture: theoretical understandings and practical formations: monograph]. Kyiv : Instytut kulturolohii NAM Ukrainy, 2019 [in Ukrainian].

3. Hrytsenko O. A. *Teoretychne osmyslennia kulturnoho prostoru: poperedni pidsumky ta prahmatychni vysnovky shchodo natsionalnoho kulturnoho prostoru Ukrainy*. [Theoretical understandings of cultural space: preliminary conclusions and pragmatic conclusions of the development of the national cultural space of Ukraine]. *Kulturolohichna dumka*, 2017. № 12 [in Ukrainian].

4. Hrytsenko O. A. *Tsilisnist/yednist natsionalnoho kulturnoho prostoru: pytoma rysa chy bazhana meta?* [Civilization/unity of national cultural space: a characteristic feature or a desired goal?]. *Kulturolohichna dumka*, 2016. № 10 [in Ukrainian].

5. Karpov V. V. *Totalitarne mystetstvo ta mystetstvo sprotyvu v Ukraini XX stolittia za doslidzhenniam Oleksiia Rohotchenko* [Totalitarian art and art of resistance in Ukraine of the XX century after research by Oleksiia Rohotchenko]. *Ukrainskyi mystetstvoznavchyi dyskurs : nauk. zhurnal*, 2025. № 1 [in Ukrainian].

6. *Kontseptsiiia novoi natsionalnoi kulturnoi polityky Ukrainy* [Concept of a new national cultural policy of Ukraine]. URL: <https://surl.li/ydwmjw> [in Ukrainian].

7. Kopiiivska O. R. (2014). *Transformatsiini protsesy v kulturi suchasnoi Ukrainy : monohr.* [Transformation processes in the culture of modern Ukraine: monograph]. Kyiv : NAKKKIM [in Ukrainian].

8. Kopiiivska O. R. (2018). *Transformatsiini protsesy v kulturnykh praktykakh Ukrainy: hlobalnyi, hlokalnyi kontekst ta lokalni osoblyvosti (kinets XX – pochatok XXI st.)*. [Transformation processes in cultural practices of Ukraine: global, local context and local features (XX kinetics – early XXI century)]. *Dys... D-ra kulturolohii*. 26.00.06. Kyiv : NAKKKIM [in Ukrainian].

9. Sepetyi D. *Svitohliadni interpretatsii filosofii ta problema yii naukovooho statusu*. [Bright interpretations of philosophy and the problem of its scientific status]. *Filosofski nauky*, 2023. № 9 [in Ukrainian].

10. Stepanova O. A. *Natsionalnyi kulturnyi prostir Ukrainy: kontseptualni zasady rozvytku i stanovlennia* [National cultural space of Ukraine: conceptual principles of development and establishment]: avtoref. dys. ... d-ra kulturolohii : 26.00.01. Kyiv : Nats. muz. akad. Ukrainy im. P. I. Chaikovskoho, 2017 [in Ukrainian].

11. Stepanova O. A. (2017). *Natsionalnyi kulturnyi prostir Ukrainy: kontseptualni zasady rozvytku i stanovlennia*. [National cultural space of Ukraine: conceptual principles of development and establishment]. *Dys.... D-ra Kulturolohii*. 26.00.01. *Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho*. Kyiv [in Ukrainian].

12. *Ukrainskyi fond spilno z MKIP zapuskaiut platformu «Kulturnyi prostir»*. URL: <https://surl.li/aawvtm> [in Ukrainian].

13. Shershnova O. V. *Formuvannia novoi modeli kulturnoho prostoru (na prykladi hromad Rivnenshechyny): monohrafiia* [Formation of new models of cultural space (on the example of the Rivne region): monograph]. Ostroh : FOP-vydavets Svynarchuk R.V., 2019 [in Ukrainian].

UDC 351.85|130.02(477):008

DISCOURSE OF NATIONAL CULTURAL SPACE IN THE ACADEMIC LANDSCAPE

Igor KHLIBOSOLOV – Associate Professor of the Department of Humanities,
Kyiv Municipal Academy of Variety and Circus Arts, Kyiv

The article analyzes in detail the contribution of leading Ukrainian scholars who have significantly developed the theory of national cultural space, focusing on their key works, conceptual innovations, and the intellectual heritage they represent. Leading scholars create a discourse of intellectual and cultural elites in order to find ways to construct and build Ukrainian identity, form national public consciousness, and state policy aimed at developing the processes of Ukrainian statehood, emphasizing the relevance of scientific research in the process of nation-building. Methodology of the work. The formation of a modern, holistic Ukrainian national identity and culture has historically encountered significant sociopolitical obstacles, severe limitations, and tragic gaps, especially compared to the trajectories of most Western European countries. *Scientific novelty*. The discourse of the national cultural space considers the formation of society as a dynamic polyspheric integrity through communication, which encompasses public spheres with a distinct Ukrainian identity at all levels of global, glocal and local communication. Conclusions.

The theory of the national cultural space appears not just as an academic study in the field of cultural studies, but as a vital analytical basis for understanding and eliminating fundamental threats to the sovereignty and internal cohesion of Ukraine. It is not static, but dynamically responds to new geopolitical, technological and socio-cultural and historical realities. In accordance with this focus, conceptual models of the cultural space are substantiated, which take into account global trends in cultural formation.

Key words: discourse, national cultural space, identity, concept, communication, polysphericity, global level, glocal level, local level.

Стаття отримана 22.03.2025

Стаття прийнята 22.05.2025

Стаття опублікована 22.12.2025.